

Hermanas Krukas

DIENORAŠČIO IŠTRAUKA

[1942 m.] kovo 8 d.

P A N E R I A I

Tai graužia kaip kirminas. Iš visų pusių ateina gandai, kad pavasaris atneš Vilniaus žydams naujų išbandymų. Jei vokiečiai turi iš čia pasitraukti, kas žino, ką jie padarys su žydais.

Draugai lietuviai pataria bėgti, priešingu atveju galima tikėtis didelės nelaimės. Vienas patikimas žmogus, turintis ryšių su aukštais pareigūnais, pasakoja, kad Paneriuose vėl kasamos duobės. Daug pažįstamų turintis vyriškis siunčia žmogų į Panerius pasižvalgyti. Tuo tarpu... artėja nuostabus pavasaris, o sielą vargina skausmas ir kančia, ir niekas nedrįsta apie tai kalbėti.

Kur bėgti? Kur tu gali bėgti?..

Taigi Vilniaus žydai laukia savo eilės. Kilpa jau užnerta jiems ant kaklų ir jie laukia budelio, kuris patrauks ją...

Š V E N T Ė S I R M I N Ė J I M A I

Bet gyvenimas yra stipresnis už viską. Vilniaus gete gyvenimas vėl pradeda pulsuoti. Jis sėlina iš po Panerių uždangos, norėdamas sulaukti geresnio ryto. Boikotuoti koncertai turi pasisekimą. Salės pilnos. Į literatūrinius vakarus negali patekti visi norintys.

Ši diena man buvo mažytė Jom Kipuro šventė. Negalėjau susivaldyti ir ašaros tekėjo upeliais.

Judenrato Vaikų švietimo skyrius dviejose mokyklose surengė du minėjimus. Mokykloje, esančioje Šiaulių g. 1, minėjimas vyko nuo 10 iki 11 valandos, o kitoje mokykloje, kuri yra Strašuno g. 12, nuo 11 iki 12 valandos.

Minėjimai buvo skirti mirusiems mokytojams Šloimei Bastomskiui, [jo žmonai Malkai] Chaimson-Bastomski, Geršonui Pludermacheriui ir inžinieriui Markui Idelsonui.

Abiejuose minėjimuose dalyvavo Judenratas, įvairių institucijų atstovai, rašytojai, menininkai, mokytojai, tėvai ir kt. Į minėjimus atėjo keli šimtai geto gyventojų.

Čia pirmą kartą nuo tos dienos, kai aš patekau į getą, vaikų pasirodymas man buvo tartum aidas nepaprastai aktyvaus gyvenimo Varšuvoje. Jaučiau Medemo sanatorijos, Krochmalna, Karmelicka ir kitų mokyklų dvelksmą. Čia pirmą kartą gete Grygo „Liūdnojo valso“ ir Šopeno „Laidotuvių maršo“ melodijos atsiliepė manyje tragiškais Panerių garsais ir... žmonės salėje verkė. Sunku paaiškinti, ką šiandien reiškia verkti Vilniaus gete...

Muzika atvėrė žaizdas, kurias paliko tūkstančiai žuvusių, nukankintų, išžudytų tėvų, motinų, seserų, brolių ir mylimųjų. Visa salė verkė, ašaros riedėjo kaip pupos. Niekas nesigėdijo ašarų. [...]

[...]

[1942 m.] kovo 9 d.

[...]

M U R E R I S C I V I L I A I S D R A B U Ž I A I S

Šitaip apsirengęs sekmadienį jis stovėjo prie vartų ir stabdė visus įeinančius ir išeinančius. Jei tai buvo žmonės, paprasčiausiai einantys iš geto, jis juos sulaikydavo ir liepdavo uždaryti į žydų kalėjimą, šaukdamas: „Net ir sekmadieniais jie nori smardinti mano gatves...“

Taip jis sulaikė keliolika žmonių.

SPURGOS, RIESTAINIAI

Lyg nieko nebūtų atsitikę. Gete gali gauti šviežių ir skanių riestainių ir žmonės griebia juos tiesiog iš rankų. Riestainis kainuoja penkis rublius.

Riestainiai, kaip ir prieš karą, švieži, gerai iškepti ir traškūs. Gali nusipirkti ir spurgų. Dešimt rublių už vieną.

Getas nepasiduoda. Viena vertus, žmonės pasirengę numirti, kad tik gautų nors truputį maisto, kita vertus, žmonės gyvena prabangiai.

Kruk H. *Paskutinės Lietuvos Jeruzalės dienos: Vilniaus geto ir stovyklų kronikos 1939–1944*, Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2004, p. 228–231.